

Aktualitātes

Čigānbērns multikulturālā vidē

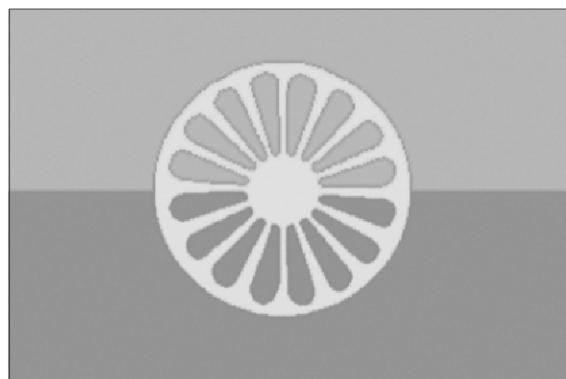
Andris Tertats,
čigāns, romu psihologs, *Mag. psych.*

“Tagad katra čigānu ģimene vēlas, lai bērns mācītos un sasniegtu dzīvē vairāk nekā viņa vecāki. Lai čigānu bērns ne ar ko neatšķirtos no pārējiem bērniem, lai viņš justos drošs ne tikai skolā, bet arī savā dzīvē. Mēs, vecāki, visi loti ceram, ka mūsu bērni dzīvos labāku un gaišāku dzīvi.”

Sandra Burkēviča, čigānu tautības skolotājas palīdze Valmieras pirmsskolas izglītības iestādē “Buratino”

“Svētki visiem! Mums pašām ir gandarījums svinēt svētkus un sagādāt svētku noskaņu gan saviem bērniem, gan saviem tautiešiem un svētkus visiem.”

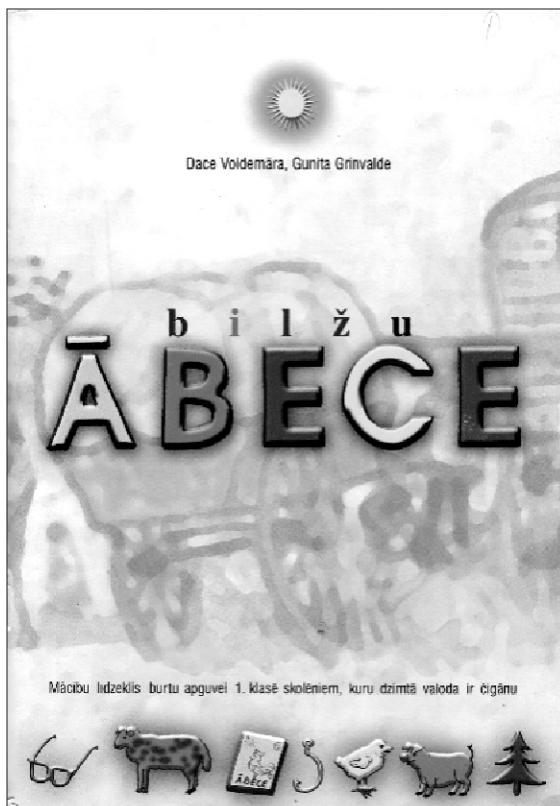
Ligita Sunīte un **Astrīda Pelci**, čigānu tautības skolotājas palīdzes Jelgavas pirmsskolas izglītības iestāde “Pasaciņa”

Vispasaules (arī Latvijas) apvienotais čigānu karogs. Tumši zilā josla karoga augšpusē attēlo debesis, apakšējā zalā josla – zemi. Sarkanais sešpadsmīt spieķu ritenis centrā, norādot uz čigānu izcelsmi no indiešiem, simbolizē kustību un uguni, no kurās pirmsākumos radušās vissas būtnes. Šis karogs tika pieņemts Vispasaules 1. Romu kongresā Londonā 1971. gadā.

“Mūsu Latvija! Mūsu dzimtene! Es mīlu šo valsti!” – šādus un līdzīgus izteikumus varam dzirdēt skanam no Latvijā dzīvojošo čigānbērnu lūpām kādā no skolas vai bērnudārza organizētajiem pasākumiem. Un tās nav tikai frāzes, bet daudz kas vairāk, jo bērni ir vistieškie un atklātākie no visām sabiedrības daļām. No bērniem var daudz ko mācīties. Un bērni ir arī pieaugušo spoguļattēls. Šeit dzīvo čigānbērnu vecāki, un tieši viņi māca, kā izturēties pret Latvijas valsti.

Ir sāpīgi to atzīt, bet pārējās sabiedrības negatīvā un nievājošā attieksme pret čigāniem lielākoties nav pelnīta. Čigānu kultūra ir spilgta Latvijas kultūras mozaīkas sastāvdaļa. Mūsdienās starpkultūru attiecības kļūst arvien intensīvākas un ciešākas, un tagad, kad esam Eiro-

↑ Bilžu ĀBECE: "Skolā ar čigānu tautības bērnu lasītprasmes apguvi strādājam jau piecpadsmito gadu [...] Apgūstot burtu mācību pēc "Bilžu ābeces", paralēli izmanto jebkuru "ĀBECI", lai attīstītu lasītprasmi."

Dace un Gunita, Ventspils vakara vidusskolas sākumskolas skolotājas čigānu etniskajās klasēs

Leksa Mānuš. ĀBECA. Grāmata ir bagātīgi ilustrēta ar Kārļa Rudēviča zīmējumiem. Grāmatas beigu daļā ir Latvijas valsts himna, Kārļa Rudēviča dzejoļi čigānu valodā un to tulkojums latviešu valodā. →

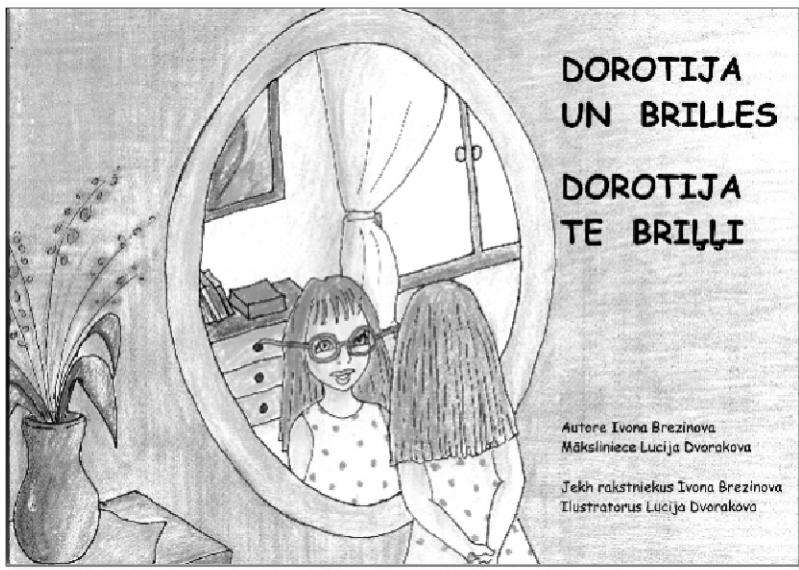
pas Savienības valstu pulkā, nav retums, ka Latvijā dzīvojošie bērni draudzējas ar itālu, franču vai citu tautību bērniem. Sabiedrībā arvien biežāk ir novērojama parādība, kad ģimeni dibina pieaugušie, kas nāk no divām dažādām tautām. Attīstās mazāk zināmi sociālie veidojumi – gan pozitīvi, gan negatīvi. Ir jāpiekrīt nostādnei, ka "katram cilvēkam ir vismaz divas svarīgākās ģimenes: pamatģimene jeb vecāku ģimene, kurā katram šūpulis kārts, lai cik atšķirīga būtu tās kvalitāte un kvantitāte, un paša veidotā ģimene." [1.] Galvenā ģimenes vērtība, nenoliedzami, ir savstarpējās attiecības.

Visiem bērniem, lai kāds būtu viņu dzimums un nacionālā piederība, ir vajadzīga pilnīga apgādība, viņiem ir raksturīgs draiskums, bērnu

tiešums, raudulīgums, vēlme novērot un sadraudzēties ar citiem bērniem, posties uz bērnudārzu vai skolu viskrāsainākajās drēbēs, imitēt un kopēt, atdarināt savus vecākus. Nav nekāds noslēpums, ka mazi bērni ir labi "psihologi" un brīnum labi jūt, kad un kur drīkst jautāt pēc kādas iekārotas mantījas vai, ja izsakāmies moderni, tā, "kas šobrīd bērnu pasaule ir TOP nr. 1". Arī čigānu tautības vecāki ir izmisuši par savām atvasēm, kuri periodiski "piepras" jau no lietu. Pieaugušie čigāni apzinās modernās pasaules faktiskās iespējas un cenšas kultivēt tās bērnos, lai atvasīte "neietu vecāku pēdās". Arī čigānu tradicionāli lielās ģimenes pamazām sarūk. Jāatzīst, ka jēdziens "paaudžu sakari, kas rosinātu dzimtas jēdzienu," [1.] ir stipri mainījies. Līdzīgi notiek citu tautu ģimenēs, vienīgi atšķirība varbūt ir tā, ka vecāki ar lielāku piesardzību izturas pret saviem bērniem, tos vairāk pasargājot no dažādām ietekmēm. Savukārt

Leksa MĀNUŠ

ROMANI ČHIB
ĀBECA

DOROTIJA UN BRILLES

DOROTIJA TE BRILLI

Autore Ivona Brezinova
Māksliniece Lucija Dvorakova

Jekh rakstniekus Ivona Brezinova
Ilustratorus Lucija Dvorakova

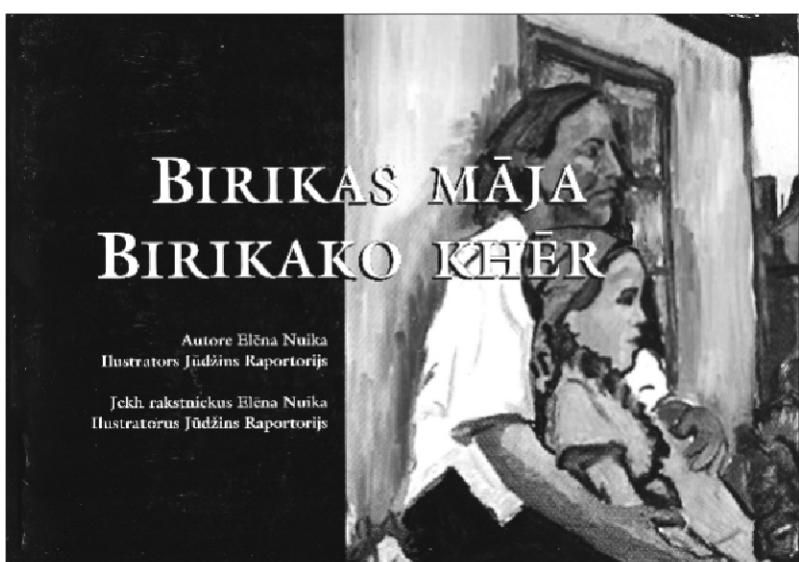
mums, čigānu vecākiem un pieaugušajiem, ir būtiska **bērnu nepiespiestība**, lai mazulis netiktu pārlieku “piebāzts” ar nevajadzīgām uzvedības manierēm. Lai mūsu “mazie kipari” un “princesītes” nav “ielikti rāmjos”, jo kā gan lai citādi viņi izbauta bērnību, ja **neļausim viņiem demonstrēt savu naivumu un vienkāršību**, lai bērni varētu apjēgt un izprast Pasaules uzbūvi. Nav simpātiski vērot mazuļa rosišanos pie dažādām ierīcēm – datora, mobilā telefona u. c., kas pārlieku agri aktivizē un kairina (pārkairina)

Ir iznākušas vairākas bērnu grāmatas (tās visas redzas šajā atvērumā) gan čigānu, gan latviešu valodā (uz čigānu valodu tulkojusi Bēnes vidusskolas čigānu tautības skolotāja Savīne Kolomenska). Sīkāk interesēties interneta mājaslapā www.iic.lv. Tas ir projekts, ko organizēja Jēkabpils Izglītības iniciatīvu centrs, – “Čigānu bērns skolā – esi gaidīts” (2007); ir iespēja saņemt čigānu bērnu dziesmas.

uztveri. Manuprāt, **čigānu bērni** šai ziņā ir **tvāki Dabai** – dabisku skaņu un cilvēciskus kontaktus izprot reāli, nevis surogāta veidā. Pat ja kuplā ģimene veicina maznodrošinātību, tad, no cita viedokļa, tam ir arī savi ieguvumi – cilvēka dvēseles spēki rosās cilvēciskā nozīmē un viņš gūst atgriezenisko saiti. Skumjākais brīdis pienāk tad, kad, iestājoties skolā, bērns kļūst nopietns, jo “viņa darbs un pienākums ir kļūt nopietnam”. Čigānbērns vēl īsti nav apjautis Latvijas krāsainību, kad “tūlīt” tiks ierauts “jaunā virpuli”. Mazie čigānbērni jūtas apjukuši, kad dzird, ko runā un kā uzvedas pieaugušie. Milvārdiņus, piemēram, *mazais kipars, resgalis, princesīte, cālēns* u. tml., vēlas dzirdēt jebkurš pirmsskolas un skolas vecuma čigānbērns. Viņa vecums un fiziskie dotumi, bērnišķīgā izturēšanās un intereses – draudzēšanās ar kādu no kaimiņu “kipariem”, kopīgās rotaļas, ciemošanās pie bērnudārza grupīnas biedra Jāniša vai Līgas, Svetlanas vai Dmitrija – ir stipri līdzīgas. Reiz dzirdēju apgalvojumu: lai arī cik liels ģenījs būtu šis bērns, **viņš ir tikai bērns!** Es piekrītu šai domai. Un, lai kādas citiem šķistu čigānu ģimenes – dīvainas vai interesantas, mazliet jocīgas vai savdabīgas –, arī manu tauziešu **bērns ir tikai un vienīgi bērns**. To it labi var redzēt kaut vai, piemēram, paciemojoties Jelgavas bērnudārzā “Pasaciņa”, kurā ir jaukas un mīlas audzinātājas un čigānu tautības audzinātāja palīdzes, un brīnišķīga iestādes direktore.

“Multikulturālas skolas veidošana nav iespējama bez sadarbības ar vecākiem. Tikai konkrētas tautas pārstāvis var ienest skolas dzīvē savai kultūrai raksturīgo, un tikai kopdarbībā ar konkrētas tautības cilvēkiem iespējams veidot to savstarpējas sapratnes un pilsoniskas sadarbības modeli, kurš kalpotu bērniem par uzvedības modeli skolā un ārpus tās.” (IIC, 2005)

Mazajam čigānbērnam multikulturālā vidē nākas izdzīvot (vai neizdzīvot) smagos apstākļos nesaprotamā, nedabiskā, straujā, pārspilētā, cilvēka dabai pretējā daudzšķautnainajā Pasauļes telpā. Čigānbērns tiek *raustīts* un *dīdīts*, lai viņš pakļautos masu pasākumiem, zaudējot savu dabiskumu, īstumu, vienkāršību. Gan pirmsskolas, gan skolas vecuma čigānu tautības bērni bieži saskaras ar vecāku nespēju risināt garīgas, sadzīves, psiholoģiskas, fiziskas un ekonomis-

BIRIKAS MĀJA BIRIKAKO KHĒR

Autore Elīena Nuika
Ilustrators Jūdžins Raportorījs

Jekh rakstniekus Elīena Nuika
Ilustratorus Jūdžins Raportorījs

kas problēmas, viņi redz vecāku bezdarbību, jūt pārtikas un naudas trūkumu vajadzīgiem piede- rumiem bērnudārzā vai skolā, apgērba trūkumu ģimenē, ciešanas, ko sagādā citi bērni bērnudārzā vai skolas mikrovidē, saskaras ar vietējās pilsētas vai lauku rajona bērnu (arī pieaugušo) attieksmi, kad tiek izsmieti un pazemoti. Bieži papildu grūtības rada arī pašu vecāku nespēja panākt kompromisu savā starpā. Čigānbērns nav garīgi un fiziski atpūties, jo viņš dzīvo lielā ģimenē un viņam jāpilda daudzi skolas uzdevumi. Milzīgais informācijas apjoms un straujā tehnoloģiju attīstība pārkairina jebkura mazuļa sensoro (uztveres) sistēmu.

Reiz es sastapos ar mazu meitenīti, kura nerunāja. Viņa dvesa tikai nesaprotamas skaņas. Ārsti un logopēdi neko ārkārtēju nevarēja konstatēt. Viņas uzvedība un paustās emocijas bija atbilstošas situācijai. Audzinātāja pastāstīja, ka viņas vecāki bieži maina dzīvesvietu dažādās Eiropas valstīs. Tad man radās aizdomas, ka šī mazā piecus gadus vecā čigānmeitenīte vecāku biežo pārbraucienu dēļ **nespēj psihiski** pielāgoties straujajām pārmaiņām.

Tomēr, par spīti visam, čigānu ģimenes spēj saglabāt savu šarmu. Noteikta, attīstību neierobežojoša atkarība ir ģimenes bagātības

daļa, konteksts, fons, uz kura paaudzes virzās cauri dzīvei [1.]. Tāpēc ir jauki apzināties, ka Latvijā kaut kas tiek darīts arī čigānbērnu labā – tiek izdotas gudras un mīlas ābeces, kas labāk palīdz izprast multikultūrālo vidi, neapjukt tajā, bet secīgi, viņiem izprotamā valodā, sistemātiskā veidā, pedagoģiski un atbilstoši bērnu psiholoģijai, iipaši orientējoties čigānu etniskās mentalitātes īpatnībās, “mazos ķiparus” un “princesītes” iepazīstina ar Lielās Pasaules uzbūvi, mācot arī cienīt un iemīlēt Latviju. 8→

P. S. Vai pazīstat kādu čigānu ģimeni, kura ir vajadzīga mana klātbūtne? Ja tādu vai tādas zināt, lūdzu, atrakstiet un pastāstiet par to – tertats@inbox.lv

Literatūra.

1. *Karpova Ā.* Gimenes psiholoģija. – R.: RaKa, 2000.
2. *Krastiņa E., Bērziņa Ž., Zaķe D.* Čigānu identitāte multikultūrālā skolā. – 2005.
3. *Mānuš L., Rudēvičs K.* ĀBECA: eksperimentāls mācību līdzeklis.
4. *Voldēmāra D., Grīnvalde G.* Bilžu ĀBECE: mācību līdzeklis burtu apguvei 1. klasē skolēniem, kuru dzimtā valoda ir čigānu. – Ventspils, 2003.